

Waar kunnen strafrechtadvocaten in de toekomst over de schreef gaan?

Citation for published version (APA):

Spronken, T. N. B. M. (2003). Waar kunnen strafrechtadvocaten in de toekomst over de schreef gaan? In J. H. C. Zwitter-Schouten (Ed.), *Recht op tuchtrecht, 50 jaar Hof van Discipline* (pp. 238-242). Strijbos Grafische Groep.

Document status and date:

Published: 01/01/2003

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

Waar kunnen strafrechtadvocaten in de toekomst gemakkelijk over de schreef gaan?

prof. mr. T.N.B.M. Spronken *bijzonder hoogleraar Verdediging in strafzaken aan de Universiteit te Maastricht en advocaat aan de Advocatenpraktijk Universiteit Maastricht*

Inleiding

De titel van deze bijdrage werd mij door de redactie van deze bundel gegeven als ‘werktitel’. Ik mocht deze naar believen aanpassen, mits het maar over strafrechtadvocaten in de toekomst zou gaan. Wat mij intrigeerde was, dat dit de enige werktitel in de bundel was, die ‘het over de schreef gaan’ expliciet aan de orde stelt, hetgeen kennelijk automatisch in verband wordt gebracht met strafrechtadvocaten. Deze associatie komt niet uit de lucht vallen, hoewel iedereen die de publicaties van de tuchtrechtspraak in het Advocatenblad een beetje bijhoudt, weet dat niet alleen strafrechtadvocaten over de schreef gaan. Het beeld dat over de advocatuur bij het publiek bestaat, wordt echter sterk bepaald door het optreden van strafrechtadvocaten en niet zelden wordt in de media de vraag aan de orde gesteld of deze of gene advocaat daarbij niet over de schreef gaat. Vandaar dat ik de titel heb gehandhaafd, zij het dat ik in de navolgende bijdrage een aantal aspecten ervan wil problematiseren. In de eerste plaats kan ik de toekomst natuurlijk niet voorspellen. Ik kan alleen een aantal ontwikkelingen signaleren die in de nabije toekomst voor problemen zouden kunnen zorgen. In de tweede plaats opereren advocaten in strafzaken in het belang van hun cliënten vaak op het scherp van de snede, zeker in situaties waarin ook de vervolgende instanties bij de uitoefening van opsporingsbevoegdheden de grenzen van het toelaatbare opzoeken en in tijden waarin *crime control* in is.¹ De discussie bij de tuchtrechtelijke aspecten van het optreden van advocaten in strafzaken gaat dan ook vaak niet over de vraag of de betrokken advocaat over de schreef is gegaan, maar over de vraag wáár die schreef eigenlijk ligt. Actuele vragen zijn in dit verband bijvoorbeeld: in hoeverre mag de advocaat de pers inzage geven in het strafdossier? Maakt de advocaat die zich laat betalen

Taru Spronken,
Verdediging. De normering
van het optreden van
advocaten in strafzaken,
Dissertatie Arnhem 2001,
151 e.v.

met gelden waarvan hij kan vermoeden dat deze uit criminele bron komen, zich schuldig aan (schuld)heling of overtreedt hij dan het 'witwasverbod'?² Hoe moet er worden aangekeken tegen de ontwikkeling dat de advocatuur in de strijd tegen de georganiseerde criminaliteit meer en meer wordt gezien als een verlengstuk van de 'criminele' cliënt, waardoor de grens tussen rechtsbijstand en betrokkenheid bij criminele activiteiten wordt opgerekt? Wie zal in dit soort gevallen in de toekomst gaan bepalen waar de schreef ligt: de strafrechter of de tuchtrechter?

Strafrechtadvocaten en media

De vraag welke informatie de advocaat in strafzaken mag verschaffen aan derden, met name aan de pers, is de afgelopen jaren een steeds terugkerend discussiepunt. In een bespreking tussen de minister van Justitie en de Nederlandse Orde van Advocaten op 10 mei 2001 naar aanleiding van het 'toenemend lekken' door advocaten uit strafdossiers naar de pers is door de minister aan de orde gesteld in hoeverre het wenselijk is hiertegen maatregelen te nemen c.q. hierover gedragsregels te formuleren. In de nazomer van 2001 is de discussie weer opgelaaide, onder andere naar aanleiding van de publicatie op 1 augustus 2001 van delen van het strafdossier op internet door mr. Plasman, de advocaat van directeur R. Bakker van SE-Fireworks, verdachte inzake de vuurwerkramp in Enschede³, de vertoning van een videoband van een verhoor van verdachte door de politie in het televisieprogramma van SBS6 door de advocaat van deze verdachte, mr. Boone.⁴ Nog recenter is de commotie die is ontstaan naar aanleiding van publicaties over de moord op het meisje van Nulde, die tot stand kwamen nadat de advocaat van de moeder het strafdossier ter inzage had gegeven aan journalisten van de NRC. De gruwelijke details van deze strafzaak, die in een paginagroot artikel in de NRC verschenen, deden de vraag rijzen of de advocaat hieraan wel had mogen meewerken, ook al was dit gebeurd met toestemming van zijn cliënte, de moeder van het meisje, die als medeverdachte terecht stond voor de moord op haar dochtertje.⁵ Afgezien van de omstandigheid dat er - behoudens een uitzondering⁶ - geen wettelijke beperkingen gelden voor het verstrekken van informatie uit strafdossiers of het verlenen van inzage hierin zodra deze stukken eenmaal aan de verdachte ter beschikking zijn gesteld, heeft de raadsman gedragsrechtelijk gezien wel een eigen verantwoordelijkheid bij het verstrekken van informatie aan derden. Hier ligt dan ook een regulerende taak voor de Orde en de tuchtrechtspraak. Bij de vraag wat de raadsman met de afschriften van processtukken mag doen en welke informatie hij aan derden mag verstrekken zijn met name de regels 4 (zorgvuldige belangenbehartiging) en 6 (geheimhoudingsplicht) van de Gedragsregels 1992 van belang. Wat de informatieverstrekking aan derden betreft, geldt in verband met de geheimhoudingsplicht van de advocaat ten opzichte van zijn cliënt, dat hij in de eerste plaats toestemming moet hebben van zijn cliënt. Aan dit vereiste van toestemming van de cliënt worden sinds de inwer-

² Art. 420bis-420quater Sr.

³ www.omroep.nl/nps/tv/nova

⁴ Een tegen mr. Boone ingediende klacht in dit verband werd door de Raad van Discipline te Amsterdam op 10 oktober 2001 ongegrond verklaard.
⁵ Zie het antwoord van de minister van Justitie op kamervragen hierover d.d. 5 juni 2002, 5165951/502/RD en Taru Spronken, Het meisje van Nulde, Nbsr 2002, biz. 304-306.

⁶ De enige uitzondering waarin de raadsman een zwijgplicht heeft ten opzichte van zowel zijn cliënt als derden, wordt gemaakt in de regeling met betrekking tot het horen van bedreigde getuigen, art. 226s Sv. Als de raadsman wordt toegestaan het verhoor van de bedreigde getuige bij te wonen en hij per toeval achter de identiteit van de bedreigde getuige komt, pleegt hij het strafbare feit van artikel 272 lid 1 Sr, als hij de identiteit van de getuige aan zijn cliënt of iemand anders bekend maakt.

⁷ RvD Amsterdam
06-09-1999.
⁸ HvD 02-05-1994,
Advocatenblad 1994,
blz. 772.
⁹ HvD 05-12-1994,
Advocatenblad 1995,
blz. 1017.

kingtreding van de Verordening op de publiciteit 1998 strengere eisen gesteld. In artikel 6 lid 2 van deze verordening is bepaald dat behoudens toestemming van de cliënt, het de advocaat niet is toegestaan publiciteit te bedrijven over de bijzonderheden van zaken die bij hem in behandeling zijn of zijn geweest, over de persoon van zijn cliënt of over de aard en omvang van diens belangen. In 1999 heeft de RvD te Amsterdam uitgemaakt dat voordat een advocaat medewerking verleent aan een televisieprogramma over de strafzaak van zijn cliënt, hij zich nauwgezet dient te vergewissen van de onvoorwaardelijke toestemming daarvoor van de cliënt. Bij het uitblijven van toestemming, of de geringste twijfel daarover, dient de advocaat de medewerking aan het programma te weigeren. Met het oog op voorkoming van misverstanden over de al dan niet gegeven toestemming van de cliënt overweegt de raad dat de toestemming van de cliënt door de advocaat schriftelijk dient te worden vastgelegd.⁷ Voor wat betreft het geven van inzage, c.q. afschriften van processtukken aan de pers is de rechtspraak van het HvD echter niet eenduidig. In een zaak waarbij de advocaat van het slachtoffer van een zedendelict, die zich als benadeelde partij in de strafzaak had gesteld, een journalist een kopie van het hem verstrekte proces-verbaal had gegeven, hanteert het Hof drie criteria:

- ten eerste mag het belang van het onderzoek niet worden geschaad;
- ten tweede mag het algemeen belang niet worden geschaad;
- ten derde moet de bescherming van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen worden gewaarborgd.

In casu oordeelde het Hof dat de advocaat niet klachtwaardig had gehandeld omdat zijn cliënte zelf contact had gezocht met de pers en de advocaat op haar verzoek aan dit onderhoud had deelgenomen; dat de advocaat het dossier aan de journalist ter beschikking had gesteld om misverstanden te voorkomen en onder het uitdrukkelijke beding dat er geen aanduiding van partijen in de publicatie zou mogen worden opgenomen en dat de advocaat de tekst tevoren zou zien. Door deze handelwijze was volgens het Hof geen van de voornoemde drie belangen geschaad.⁸ Uit een andere uitspraak van het Hof blijkt echter dat het belang van het onderzoek bij verstrekken van informatie aan de pers niet doorslaggevend is. Volgens het Hof mag een advocaat in overleg met zijn cliënt ten aanzien van wie alle beperkingen zijn opgeheven, medewerking verlenen aan publiciteit met het doel zijn cliënt van verdenking te zuiveren. Het belang van opsporing weegt daar volgens het Hof niet tegen op.⁹ Uit de tuchtrechtspraak kan worden afgeleid dat één criterium waaraan moet worden voldaan wel helder is: de raadsman die in een concrete strafzaak informatie verstrekt aan derden of in de media dient daartoe de uitdrukkelijke, liefst schriftelijk vastgelegde, toestemming te hebben van zijn cliënt. Hoe het zit met de afweging van belangen van derden, waaronder ook het opsporingsbelang of belangen van medeverdachten en slachtoffers, blijft een heikel punt. Vandaar dat de Utrechtse deken in de zaak van het meisje van Nulde een tuchtrechtelijke uit-

spraak heeft uitgelokt¹⁰ en de Orde een opiniepeiling heeft gehouden over nader te stellen gedragsregels.¹¹ Bij de uitgangspunten die de Orde hierbij heeft geformuleerd is getracht een evenwicht te vinden tussen het gerechtvaardigde verdedigingsbelang dat soms bij publiciteit is gediend en de privacy-belangen van derden. De uitgangspunten komen er kort samengevat op neer dat in beginsel het strafproces niet in de media behoort te worden gevoerd; dat alleen als een aanwijsbaar en te respecteren belang in het geding is en de cliënt toestemming heeft gegeven de advocaat de pers mag informeren; dat hierbij zoveel mogelijk rekening moet worden gehouden met de privacy belangen van derden en het algemeen belang, waaronder opsporingsbelangen, voorzover het belang van de cliënt dat toelaat; dat strafdossiers slechts in zeer uitzonderlijke gevallen ter inzage mogen worden gegeven aan de pers in welk geval persoonsgegevens van derden worden geanonimiseerd tenzij het verdedigingsbelang zich daartegen verzet. Over deze uitgangspunten zal het laatste woord nog niet gesproken zijn: waar de schreef in de toekomst zal liggen is nog niet bepaald!

Wie oordeelt: de tuchtrechter of de strafrechter?

Een andere ontwikkeling die zich mijns inziens in de toekomst zal voortzetten is, dat de normering van het optreden van advocaten niet meer via het tuchtrecht verloopt, maar dat de strafrechtelijke weg wordt gevolgd. Met name in de strijd tegen de georganiseerde criminaliteit wordt de advocatuur gezien als een zwakke schakel wier beroepsgeheim en verschoningsrecht een veilige dekmantel vormen voor constructies om uit misdaad afkomstige winsten wit te wassen. Door de verruiming van de strafbaarstelling van deelneming aan criminele organisaties en de algemene strafbaarstelling van voorbereidingshandelingen¹² kunnen advocaten sneller verdachte worden van deelname aan criminele activiteiten waarvan hun cliënten worden verdacht.¹³ Ook heeft de bloei van de commerciële strafrechtadvocatuur, die hand in hand lijkt te gaan met de groei van de georganiseerde (drugs)criminaliteit, de discussie doen opblazen van advocaten die worden betaald met uit misdaad afkomstige opbrengsten zich schuldig maken aan (schuld)heling. Met name op het gebied van betrokkenheid bij witwasactiviteiten en regulering van de advocatenhonoraria lijkt het tuchtrecht op de achtergrond te geraken. De wijze waarop in Nederland de nieuwe Europese Witwasrichtlijn¹⁴ wordt geïmplementeerd is hier een voorbeeld van. Op grond van deze richtlijn is ook de advocaat verplicht onder bepaalde omstandigheden ongebruikelijke transacties van zijn cliënt te melden.¹⁵ Nederland heeft niet gekozen voor de optie in de richtlijn om de Orde van Advocaten in te schakelen als intermediair waaraan kan worden gemeld. Dit heeft tot gevolg dat de Orde als regulerende instantie op dit gebied in feite is buitengesloten en dat de advocaat sneller bloot staat aan het risico van strafvervolgning als hij in de ogen van Justitie ten onrechte een ongebruikelijke transactie niet heeft gemeld.

¹⁰ De uitspraak van de RvD te Amsterdam is gedaan op 24 maart 2003 en was ten tijde van het afsluiten van deze bijdrage nog niet bekend.

¹¹ Zie Advocatenblad 7 februari 2003 blz. 98.

¹² Art. 140 respectievelijk art. 46 Sr.

¹³ Zie voor voorbeelden Taru Spronken, *Verdediging*, a.w. blz. 167.

¹⁴ Richtlijn 2001/97/EG van het Europees Parlement en de Raad van 4 december 2001 tot wijziging van de Richtlijn 91/308/EEG van de Raad tot voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van geld, PbEG L 433 van 28.12.2001, blz. 76.

¹⁵ Zie voor een beschrijving van de nieuwe meldplicht T.N.B.M. Spronken, *De Europese Witwasrichtlijn en de erosie van het verschoningsrecht*, in: iets bijzonders, *Liber amicorum* aangeboden aan Mischa Wladimiroff, 's-Gravenhage 2002, blz. 1-15.

¹⁶ Zie art. 1 sub 2 Wet economische delicten.

¹⁷ Zie hierover uitgebreider: Taru Spronken, Verdediging, a.w., blz. 182-191. De minister van Justitie heeft op 20 april 2001 een werkgroep 'Betalingen aan advocaten' ingesteld¹⁸ die tot taak heeft te onderzoeken of het noodzakelijk is dat de Bruyninx-richtlijnen, in het bijzonder ter zake van de betaling van de advocaat, worden geactualiseerd in het licht van de opgedane ervaringen met de richtlijnen en in verband met de strafbaarstelling van het witwassen van opbrengsten van misdrijven. Helaas is ten tijde van de afronding van deze bijdrage nog niet bekend tot welke adviezen de werkgroep is gekomen.

¹⁸ Zie in dit verband ook de Basic Principles on the Role of Lawyers, adopted by the Eight Crime Congress, Havana, 7 september 1990, bekrachtigd door Resolutie 45/121 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties d.d. 14 december 1990, gepubliceerd in NJB 1990, blz. 1881.

Het niet nakomen van de meldplicht is immers een economisch delict.¹⁶ Ook heeft Nederland niet gebruik gemaakt van de optie die de richtlijn biedt dat advocaten worden vrijgesteld van de geheimhoudingsplicht ex artikel 19 van de Wet MOT ten aanzien van een door hen gedane melding ingevolge de nieuwe richtlijn. Volgens de richtlijn zijn de lidstaten er niet toe gehouden advocaten te verbieden aan de betrokken cliënt of aan derde personen mede te delen dat inlichtingen zijn verstrekt aan de autoriteiten of dat een onderzoek naar het witwassen van geld wordt uitgevoerd, het zogenaamde 'tippen' van de cliënt. In Nederland geldt dit verbod voor advocaten dus wel. Ook hier ontstaat er een mogelijkheid de advocaat strafrechtelijk aan te pakken als hij zijn cliënt wel op de hoogte stelt. Dezelfde problematiek speelt bij de betaling van advocatenhonoraria. Een advocaat die zich laat betalen met geld, waarvan hij kan vermoeden dat dit afkomstig is uit criminele bron, maakt zich in beginsel schuldig aan schuldheiling of de culpose vorm van het witwassen van opbrengsten van misdrijven.¹⁷ Ik ben van mening dat zoveel mogelijk moet worden vermeden dat advocaten, zolang zij de grenzen van de normale uitoefening van hun beroep niet overschrijden, zich schuldig kunnen maken aan strafbare feiten of bloot worden gesteld aan strafvervolgning. Evenmin dient een advocaat uit hoofde van zijn functie te worden ingezet voor de opsporing van strafbare feiten, zoals dat bij de meldplicht het geval is. Advocaten zouden ook niet strafbaar moeten zijn als zij gewoon voor hun werk betaald worden. Nu loopt het in Nederland nog zo'n vaart niet met het vervolgen van advocaten, maar door de dreiging hiermee alleen al kan de vrijheid van juridische belangenbehartiging ernstig onder druk komen te staan. De (Europese) overheid dient garanties te bieden die een effectieve verdediging van de belangen van burgers mogelijk maken en ervoor in te staan dat advocaten niet bedreigd worden met strafrechtelijke vervolging of andere sancties als zij hun werk verrichten overeenkomstig de voor de beroepsuitoefening erkende maatstaven en gedragsnormen.¹⁸